

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ 5-9 (10) КЛАСІВ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ**

ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА

9-10 класи

Укладач: **Торба Л.С.**, вчитель вищої категорії, вчитель-методист,
директор Київської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату №15;

Київ – 2016

Пояснювальна записка

Мета і завдання курсу

У сучасних умовах українського суспільства правова освіта є одним з найважливіших чинників розвитку особистості, становлення громадянського суспільства і демократичної правової держави, умовою формування правосвідомості громадянина. Вона спрямована на отримання знань, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій, необхідних людині для ефективного соціального функціонування, реалізації її життєвих цілей і завдань.

Це потребує посилення практичної спрямованості навчання правознавства, насамперед запровадження для старших підлітків спеціального практичного курсу, основним результатом якого має стати перетворення права на важливий регулятор життя і поведінки учня в умовах його швидкої соціалізації.

Програма з правознавства для 9-10 класів для спеціальних загальноосвітніх закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату розроблена на основі програм для загальноосвітніх шкіл та у відповідності до положень Державного стандарту базової і повної середньої освіти.

Основні риси практичного курсу правознавства для учнів 9-10 класів полягають у тому, що він:

- виходить із змісту правознавства, передбаченого Державним стандартом освіти (галузь «Суспільствознавство») й наповнений переважно інформацією, орієнтованою на життєві потреби учнів старших класів, норми права, що стосуються неповнолітніх,
- побудований на нерозривній єдності нових для учнів юридичних знань та соціального досвіду школярів, практичних дій щодо вирішення конкретних життєвих проблем (проблем людей з інвалідністю). Це дозволяє учням вийти за межі виключно урочної діяльності й включитися в активне громадське життя, використовуючи набуті знання;

- націлений на виховання учнів у дусі демократичних і національних цінностей, що визначають громадянську самосвідомість та правомірну поведінку особистості;
- містить профорієнтаційний компонент для забезпечення можливості свідомого вибору учнями правового профілю навчання в старшій школі.

Метою курсу є забезпечення умов для формування елементів правової культури, правових орієнтирів та правомірної поведінки учнів.

Завданнями, реалізація яких забезпечить досягнення означеної мети, є:

- 1) познайомити учнів з правом, його важливою роллю в житті суспільства, сприяти усвідомленню ними найбільш важливих понять і термінів юридичної науки;
- 2) сприяти формуванню у дітей фундаментальних цінностей, таких як права та свободи людини і громадянина, демократія, активна громадянська позиція й інші, що складають основу демократичної правової держави і громадянського суспільства в Україні;
- 3) виробити в учнів уміння: використовувати правові знання для реалізації і захисту своїх прав, свобод та законних інтересів; оцінювати і регулювати свої взаємини з іншими; здійснювати вибір моделі поведінки у повсякденних життєвих ситуаціях, орієнтуючись на норми права, що стосуються неповнолітніх; опрацьовувати окремі положення нормативно-правових актів; застосовувати на правовому матеріалі критичне мислення, аналіз, синтез, оцінку, рефлексію, уміння спілкуватись, дискутувати, розв'язувати проблеми; сформувати навички правомірної поведінки;
- 4) прищепити учням інтерес до права, заохотити їх до свідомого використання, застосування й дотримання правових норм.

Структура курсу та його зміст відповідають переліченим завданням.

Структура курсу і навчальної програми

Навчальний матеріал структурований за послідовністю введення найважливіших понять юридичної науки і містить: елементи теорії права, що забезпечують формування в учнів уявлень про право як особливу предметно-практичну область, відомості про основні права і свободи людини, про різноманітні галузі права, способи реалізації та захисту людиною і громадянином своїх прав і свобод. Курс надає учням правову інформацію практичного характеру, знайомить їх з типовими для їх віку соціально-правовими проблемами і способами їх розв'язання, спираючись на конкретні норми законодавства України.

Зміст для 9 класу розподілено за такими розділами:

Розділ 1. Правила і закони у твоєму житті.

Розділ 2. Ти – людина, громадянин, значить маєш права.

Розділ 3. Ти і цивільно-правові відносини.

Зміст для 10 класу розподілено за такими розділами:

Розділ 4. Закони в житті твоєї сім'ї.

Розділ 5. Твої права у трудових відносинах.

Розділ 5. Твої орієнтири в адміністративному та кримінальному праві.

Розділ 6. Твоя подорож у світ юридичних професій.

За навчальним планом загальна кількість годин у кожному класі (9, 10) – 35; по 1 годині на тиждень. Програма визначає години на вивчення кожного з розділів, а також уроки узагальнення (або практичні заняття). Запропонована кількість годин на вивчення кожного розділу є орієнтовною і може бути змінена і використана вчителем на власний розсуд в залежності від наявних можливостей учнів з порушеннями опорно-рухового апарату та рівня засвоєння ними знань.

Перша колонка змісту навчальної програми містить перелік інформаційних питань, що мають бути опрацьовані учнями під час вивчення розділів. Ці питання розподілені у відповідності до окремих тем, хоча цей розподіл може бути змінений вчителем.

Друга колонка змісту програми містить державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів – перелік основних знань, умінь, навичок, ставлень, що мають бути сформовані в учнів як результат засвоєння кожної теми. Особливий наголос зроблено на навчально-інтелектуальні й творчі пізнавальні вміння, а також уміння учня аналізувати й розв’язувати правові ситуації, спираючись на відповідні знання, давати правову оцінку власним вчинкам і поведінці, а також вчинкам і поведінці однолітків.

Третя колонка програми правознавства для 9-10 класів спеціальних загальноосвітніх закладів для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату містить основні напрями корекційно-розвивальної роботи під час вивчення конкретних тем та розділів.

Зміст курсу є для учнів 9-10-го класу з порушеннями опорно-рухового апарату викладається учням з урахуванням індивідуального та диференційованого підходів. Правові знання дев’ятикласників та десятикласників не можуть і не повинні бути систематичними; вони залишаються на рівні елементарних правових уявлень та основних понять, а розвиток умінь учнів - на початковому рівні їх формування. Основним завданням учителя є надати цим знанням і умінням практичної спрямованості, побачити їх відбиток у позитивних проявах правомірної поведінки учнів та їх оцінних судженнях і оцінках.

9 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
Вступ (1 година)		
<i>Мета, завдання, особливості курсу. Як працювати на уроках курсу. Як користуватися підручником.</i>	<i>Розповідає про мету, завдання, особливості курсу.</i> <i>Пояснює як працювати на уроках курсу.</i> <i>Висловлює власні очікування щодо вивчення курсу.</i>	Розвиток пізнавальної активності учнів у процесі вивчення предмету. Формування бажання вчитися, виявляти інтерес до навчання.
Розділ 1. Правила і закони у суспільстві та твоєму житті (10 годин)		
<i>Що таке правила та як вони виникають.</i> <i>Які правила існують у суспільстві.</i> <i>У чому призначення правил.</i>	<i>Пояснює що таке правила, розповідає як і чому у суспільстві виникають правила.</i> <i>Наводить приклади різних правил та сфер суспільного життя, де вони діють.</i> <i>Висловлює власне ставлення до правил співжиття людей та їх дотримання.</i>	Розвиток мовлення на основі розширення словникового запасу на основі вивчення правил та законів суспільства.

		Формування уявлень про правила суспільного життя.
<i>Що таке право. Норми права та їх види. Галузі права.</i>	<i>Пояснює</i> поняття «право», «норма права» і «галузь права». <i>Наводить приклади</i> правових норм.	Розвиток уваги, пам'яті, мислення, пізнавальної активності у процесі вивчення правових норм.
<i>Що таке правовідносини.</i>	<i>Характеризує</i> правові відносини та <i>наводить приклади</i>. <i>Висловлює власну оцінку</i> ролі права в житті людей.	Формування понять «правовідносини» та «юридичні факти», правових ситуацій.
<i>Що таке закон. Конституція України – Основний закон держави. Підзаконні акти та їх значення для життя громади.</i>	<i>Називає</i> ознаки закону. <i>Розрізняє</i> закон і підзаконний акт. <i>Висловлює власну думку</i> щодо важливості дотримання приписів законів, значення Конституції для життя держави, суспільства, громадян.	Розвиток наочно-образного мислення та зв'язного мовлення на основі формування знань про закони.

<i>Яка поведінка є правомірною.</i> <i>Що таке правопорушення.</i> <i>Види правопорушень. Що є складом правопорушення.</i>	<i>Пояснює поняття «правопорушення», описує його ознаки.</i> <i>Наводить приклади правомірної поведінки особи.</i> <i>Розрізняє проступки й злочини, наводить приклади.</i>	Формування прикладів правомірної поведінки. Виховання дисциплінованості, організованості, наполегливості, вміння аналізувати власну поведінку.
<i>Юридична відповідальність.</i> <i>Види юридичної відповідальності.</i> <i>Коли і як особа відповідає за правопорушення.</i>	<i>Пояснює поняття «юридична відповідальність», називає види юридичної відповідальності.</i> <i>Наводить приклади обставин, що звільняють від юридичної відповідальності.</i> <i>Аналізує правові ситуації щодо правопорушень.</i>	Розвиток конструктивного мислення та зв'язного мовлення на основі формування знань про «юридичну відповідальність».
Узагальнення / практичне заняття (1 година)		
Розділ 2. Ти – людина, громадянин, значить маєш права (10 годин)		
<i>Що таке права і свободи людини. Загальна декларація прав людини. Види прав і свобод людини. Конвенція ООН про права дитини.</i>	<i>Пояснює поняття «права і свободи людини». Описує види прав і свобод людини і наводить приклади.</i> <i>Пояснює, чому права дитини є окремою категорією прав.</i>	Формування уявлень про права і свободи людини як загальнолюдської цінності.

<i>Права осіб з інвалідністю.</i>	<i>Називає міжнародні документи з прав і свобод людини і прав дитини, права осіб з інвалідністю.</i> <i>Аналізує правові ситуації, використовуючи окремі положення міжнародних документів із прав і свобод людини.</i> <i>Висловлює власну думку щодо прав і свобод людини як загальнолюдської цінності.</i>	Формування вміння застосовувати здобуті знання на практиці. Формування культури мовлення та спілкування у процесі вивчення прав та свобод людини. Виховання відповідальності за власні вчинки та поведінку.
<i>Що означає бути громадянином держави. Як набуття громадянства Україні. Як визначається громадянство дітей. За яких підстав припиняється громадянство України.</i>	<i>Пояснює поняття «громадянство».</i> <i>Розрізняє статус громадянина, іноземця, особи без громадянства.</i> <i>Називає підстави набуття й припинення громадянства України.</i>	Формування уявлень про державу та її функції, органи управління, правопорядку. Збагачення уявлень про громадянство, свої права та обов'язки.

<i>Конституційні права і свободи людини і громадянина. Як реалізувати та захистити права і свободи людини і громадянина. Які основні обов'язки закріплює Конституція України.</i>	<i>Називає конституційні права і свободи людини та громадянина, конституційні обов'язки громадян України.</i> <i>Наводить приклади правових ситуацій щодо реалізації основних прав та свобод людини і громадянина.</i> <i>Називає державні органи й організації, що захищають права і свободи людини.</i>	Формування уявлень про захист прав людини і громадянина в Україні та виконання конституційних обов'язків.
<i>Як громадяни беруть участь у житті демократичної держави. Що таке самоврядування. Громадські об'єднання та дитячі й молодіжні організації.</i>	<i>Розповідає про форми участі громадян у житті демократичної держави.</i> <i>Пояснює поняття «самоврядування».</i> <i>Розповідає про значення місцевого самоврядування та роль органів шкільного самоврядування.</i> <i>Наводить приклади дитячих, молодіжних організацій і громадських об'єднань в Україні.</i>	Формування культури мовлення, комунікативних умінь. Виховання відповідальності за власні вчинки та поведінку.

<i>Право на освіту в Україні. Якими є права та обов'язки учнів, учителів і батьків у навчальному процесі.</i>	<i>Пояснює зміст права на освіту в Україні.</i> <i>Називає учасників навчально-виховного процесу, описує їхні окремі права та обов'язки.</i>	Формування уявлень про реалізації громадянином права на освіту в Україні. Виховання відповідального ставлення до виконання обов'язків школяра.
Узагальнення / практичне заняття (1 година)		
Розділ 3. Ти і цивільно-правові відносини (8 годин)		
<i>Що таке право власності. Як людина стає власником. Якими правами наділені неповнолітні власники.</i> <i>Якими є підстави припинення права власності.</i>	<i>Пояснює юридичний зміст права власності. Наводить приклади права володіння, користування, розпорядження майном.</i> <i>Називає підстави набуття і припинення права власності.</i> <i>Розрізняє форми власності, наводить приклади права володіння, користування, розпорядження майном.</i>	Розширення уявлень про правові ситуації, що регулюються цивільним правом. Розвиток пізнавальної діяльності на основі аналізу правових ситуацій на підставі окремих положень цивільного законодавства.
<i>Які договори є цивільно-правовими.</i>	<i>Пояснює поняття «договір».</i>	

<i>Як укласти договір.</i>	<i>Називає види цивільно-правових договорів, наводить приклади.</i>	Розвиток комунікативних вмінь, розширення словникового запасу.
<i>Що таке цивільно-правова відповідальність. Цивільно-правова відповідальність малолітніх та неповнолітніх осіб.</i>	<i>Називає підстави цивільно-правової відповідальності.</i>	Розширення уявлень про правову відповідальність малолітніх та неповнолітніх осіб.
<i>Хто такі спадкодавець і спадкоємець. Що таке заповіт. Як заповісти майно. Як успадкувати майно.</i>	<i>Пояснює поняття «спадщина», «спадкодавець», «спадкоємець», «заповіт». Називає умови дійсності заповіту.</i>	Розширення уявлень про порядок спадкування за законом і заповітом.
<i>Хто такі споживачі, продавці, виробники, виконавці. Які права споживачів закріплені законодавством України.</i>	<i>Розповідає хто такі споживачі, продавці, виробники, виконавці. Називає нормативні акти, коментує їх окремі положення щодо захисту прав споживачів.</i>	Формування культури мовлення та спілкування.
Узагальнення / практичне заняття (1 година)		
Резерв (3 год)		

10 клас (1 год на тиждень)

Розділ 4. Закони в житті твоєї сім'ї (10 годин)

<i>Що таке сім'я і шлюб. Як укласти шлюб. Чи можуть неповнолітні укласти шлюб. Які особисті немайнові та майнові права і обов'язки мають подружжя.</i>	<i>Пояснює</i> поняття «сім'я», «шлюб»; <i>називає</i> умови укладання шлюбу. <i>Описує</i> порядок укладання шлюбу неповнолітньою особою. <i>Висловлює</i> власну думку щодо важливості права людини на створення сім'ї.	Розширення уявлень про сім'ю і шлюб, обов'язки подружжя. Виховання поваги до своєї сім'ї.
<i>Взаємні права та обов'язки батьків і дітей. Особисті немайнові права дітей. Права батьків і дітей на майно, право на утримання.</i>	<i>Описує</i> обов'язок матері, батька утримувати дитину та обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків. <i>Аналізує й розв'язує</i> правові ситуації, пов'язані з правами й обов'язками батьків і дітей.	Розширення уявлень права і обов'язки батьків і дітей. Формування громадянської самосвідомості. Виховання поваги до батьків, до родини.
<i>Як держава захищає права дитини в сім'ї. Що таке опіка, піклування, усиновлення. Якими</i>	<i>Називає</i> державні органи, установи, організації, що опікуються правами дитини. <i>Оцінює</i> ситуації порушення прав дитини в сім'ї.	

<i>є підстави позбавлення батьківських прав.</i>	<i>Називає підстави позбавлення батьківських прав.</i> <i>Розрізняє усиновлення та опіку і піклування.</i>	Розширення словникового запасу учнів у процесі вивчення законів та прав суспільства. Формування громадянської самосвідомості.
Розділ 5. Твої права у трудових відносинах (10 години)		
<i>Що таке право на працю. Як законодавство регулює трудові відносини. Що таке трудовий договір.</i>	<i>Пояснює зміст права на працю та які відносини регулюються нормами трудового права.</i> <i>Описує трудовий договір, називає його сторони.</i> <i>Висловлює власну думку щодо важливості права людини на працю.</i>	Розширення уявлень про право на працю, трудовий договір.
<i>Як законодавство регулює працю неповнолітніх. Робочий час і час відпочинку неповнолітніх.</i>	<i>Описує права неповнолітніх у трудових відносинах.</i> <i>Характеризує особливості робочого часу та часу відпочинку неповнолітніх.</i> <i>Складає за зразком резюме про прийом на роботу.</i>	Розширення уявлень про трудові відносини, прийом на роботу. Виховання відповідальності, працьовитості, вміння доводити справу до кінця.
<i>Право на підприємницьку діяльність. Як зареєструватися підприємцем.</i>	<i>Пояснює що таке підприємницька діяльність.</i> <i>Наводить приклади основних організаційно-правових форм підприємницької діяльності.</i>	

	<i>Описує процедуру реєстрації особи як підприємця.</i> <i>Висловлює власну думку щодо важливості права людини на підприємницьку діяльність.</i>	Розширення словникового запасу учнів на основі вивчення нової термінології.
Узагальнення / практичне заняття (1 година)		
Розділ 6. Твої орієнтири в адміністративному та кримінальному праві (8 годин)		
<i>Які відносини регулює адміністративне право. Що таке адміністративне правопорушення. Види адміністративних стягнень. За які адміністративні проступки відповідають неповнолітні особи.</i>	<i>Називає відносини, що регулюються адміністративним правом.</i> <i>Пояснює, що таке адміністративний проступок, наводить приклади.</i> <i>Називає адміністративні стягнення, що застосовуються до неповнолітніх осіб.</i> <i>Висловлює власне ставлення до найпоширеніших адміністративних правопорушень неповнолітніх осіб.</i>	Розвиток уваги, пам'яті, мислення, пізнавальної активності на основі вивчення матеріалу про адміністративне і кримінальне право. Виховання дисциплінованості, наполегливості, організованості у процесі навчальної діяльності.

<i>Що регулює кримінальне право. Що таке злочин. Ознаки та види злочинів. Склад злочину.</i>	<i>Називає відносини, що регулюються кримінальним правом.</i> <i>Характеризує ознаки злочину.</i> <i>Називає види злочинів, наводить приклади. Описує елементи складу злочину,</i>	Розширення словникового запасу слів на основі вивчення нової термінології.
<i>Що таке кримінальна відповідальність. Що називається покаранням. Які покарання передбачені Кримінальним кодексом України. Які особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.</i>	<i>Пояснює поняття «кримінальна відповідальність» та «покарання».</i> <i>Називає підстави кримінальної відповідальності та види покарань, що застосовуються до неповнолітньої особи, яка вчинила злочин, Розповідає про особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.</i> <i>Висловлює власне ставлення до злочинів і причин підліткової злочинності.</i>	Розширення уявлень про кримінальну відповідальність. Виховання почуття відповідальності за власну поведінку.
<i>Правоохоронні органи в Україні. Національна поліція та її підрозділи. Взаємодія поліції та громади.</i>	<i>Називає правоохоронні органи України.</i> <i>Називає основні завдання Національної поліції України.</i> <i>Імітує звернення до інспекторів патрульної служби.</i>	Розвиток уваги, пам'яті, мислення, пізнавальної активності на основі

<i>Патрульна служба.</i>	<i>Висловлює власне судження щодо власної поведінки при спілкуванні з працівниками правоохоронних органів.</i>	вивчення матеріалу про правоохоронні органи.
Розділ 7. Твоя подорож у світ юридичних професій (1 година)		
<i>Які юридичні професії існують. Статус і повноваження суддів. Слідчий і прокурор. Адвокат і нотаріус. Коли й як звертатися до юриста.</i>	<i>Називає окремі юридичні професії та основні вимоги до осіб, які бажають працювати за юридичним фахом. Аналізує і розв'язує ситуації, в яких особа звертається до правника.</i>	Розширення уявлень про різноманітні види професій, їх значення. Виховання організованості, поваги до праці, людей праці.
Узагальнення / практичне заняття (1 година)		
Резерв (4 години)		